

УДК 347.68(477)

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2022.4.07>

Олександр Євгенович Кухарев,

доктор юридичних наук, професор,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра цивільного права та процесу;

 <https://orcid.org/0000-0003-2086-9179>,
e-mail: kukharyev@gmail.com

СУТНІСТЬ ДОГОВОРУ ПРО ПОДІЛ СПАДЩИНИ ТА ЙОГО МІСЦЕ В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДОГОВОРІВ

Розкрито сутність договору про поділ спадщини через сукупність його визначальних ознак: 1) укладається після сливу строку для прийняття спадщини, але до видачі спадкоємцям свідоцтва про право на спадщину; 2) сторонами виступають спадкоємці, які прийняли спадщину у спосіб та строки, визначені цивільним законодавством; 3) має значно менше, допоміжне значення порівняно з цивільно-правовим договором, оскільки породжує правові наслідки в сукупності з іншими юридичними фактами; 4) за наявності насичтуруса договір може бути укладений лише після народження дитини; 5) поділ спадщини здійснюється з урахуванням переважного права окремих спадкоємців на виділ їм спадкового майна в натурі. Обґрунтовано, що договір про поділ спадщини належить до групи договорів у сфері спадкового права, а його предметом виступає спадщина як об'єкт цивільних прав. Правовстановлюючим документом на спадкове майно є не договір про поділ спадщини, а свідоцтво про право на спадщину, що видається нотаріусом на виконання цього договору. Наголошено на можливості укладення договору про поділ спадщини незалежно від виду спадкування – за заповітом або законом.

Ключові слова: спадкування, спадкоємець, договір, спадкове майно, поділ спадщини, ідеальна спадкова частка, реальна спадкова частка.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

У разі закликання до спадкування кількох спадкоємців спадкове майно належатиме їм на праві спільної власності з визначенням ідеальних часток кожного спадкоємця (наприклад, 1/3, 1/4). Цього не відбувається, якщо заповідач розпорядився у своєму заповіті, які саме речі мають перейти у власність того чи іншого спадкоємця.

Спільність майна, як правило, представляє незручність для співспадкоємців. Невипадково ще римляни влучно називали спільне матір'ю розбрату. При цьому розгорнутих положень стосовно проведення поділу спадщини закон не містить, обмежуюсь лише застереженням про право кожного зі спадкоємців на виділ його частки в натурі. Такий стан неналежного нормативного регулювання відносин із

поділу спадщини між спадкоємцями ускладнює практику застосування відповідної договірної конструкції. Крім того, у правовій доктрині відсутня єдність у розумінні сутності договору про поділ спадщини між спадкоємцями, його належності до певної групи цивільно-правових договорів.

Стан дослідження проблеми

Тематика поділу спадщини у роботах українських правників має побіжний або периферійний характер, оскільки розглядалася на рівні частин підручників, посібників (С. Я. Фурса, Ю. О. Заїка, О. П. Печений, Є. О. Рябоконт, А. В. Козловська, М. О. Михайлів, Є. І. Фурса, Ю. Є. Зінькевич, О. Чуєва). Показовою в цьому аспекті є відсутність спеціальних монографічних праць. Увага учених фокусувалася переважно на загальних положеннях поділу, розподілу, перерозподілу спадщини, оформлення прав на неї.

Так, О. П. Печений у статті «До питання про сутність перерозподілу спадщини», опублікованій у 2013 р., розглянув умови та підстави перерозподілу, запропонував розуміння сутності перерозподілу спадщини, а також висвітлив способи перерозподілу спадщини, закріплені чинним законодавством України [1, с. 149–154]. О. Чуєва надала загальну характеристику договорам у спадковому праві і торкнулася лише окремих аспектів договору про поділ спадщини в нотаріальній діяльності [2, с. 77–87]. Комплексний аналіз групи договорів про розподіл спадщини на рівні спеціальної статті здійснила Ю. Є. Зінькевич. Проте дослідниця не акцентувала увагу саме на договорі поділу спадщини та не виявила його правову природу [3, с. 102–105]. Саме узагальнене дослідження договорів у спадковому праві проводилося в межах окремого параграфу колективної монографії «Спадкове право: кризь призму судової практики» за редакцією І. В. Спасибо-Фатеевої, що вийшла друком у 2022 р. [4, с. 314–327].

Тобто відносини, пов'язані зі здійсненням поділу спадщини між спадкоємцями в межах нотаріального провадження, залишаються terra incognita, що спонукає до їх ретельного наукового аналізу.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є з'ясування сутності договору про поділ спадщини та визначення його місця в системі цивільно-правових договорів. Для досягнення окресленої дослідницької мети необхідно критично оцінити відповідні положення законодавства та цивілістичної доктрини, що стало завданням статті.

Наукова новизна дослідження

Результати дослідження мають відносно новий характер, вони полягають у подальшому розвитку теоретико-практичних положень, отриманих науковцями-попередниками. У статті сформульовано

визначальні ознаки договору про поділ спадщини, з'ясовано його типове належність, предмет і мету. Проаналізовано спосіб поділу спадщини в разі укладення досліджуваного договору та вирішено проблему співрозмірності спадкових часток.

Виклад основного матеріалу

Згідно зі ст. 1278 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) частки кожного спадкоємця у спадщині є рівними, якщо спадкодавець у заповіті сам не розподілив спадщину між ними¹. Кожен із спадкоємців має право на виділ його частки в натурі. При цьому в законі не міститься жодних застережень стосовно форми та порядку проведення такого виділу. Вважаємо, що вирішення цього питання залежить від наявності чи відсутності згоди між спадкоємцями стосовно поділу спадщини. Так, якщо спадкоємці дійшли згоди щодо виділу своїх часток у натурі, відносини, що виникають при цьому, матимуть договірний характер, а поділ втілюватиметься у форму договору. За відсутності ж такої згоди поділ спадщини здійснюватиметься в судовому порядку.

Про наявність договору під час поділу спадщини за взаємною згодою спадкоємців свідчить таке. Відповідно до ст. 626 ЦК України договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Отже, договору як юридичному факту (двосторонньому чи багатосторонньому правочину) властиві дві ознаки: по-перше, у договорі виявляється воля не однієї особи (сторони), а двох чи кількох, причому волевиявлення учасників за своїм змістом повинно збігатися і відповідати одне одному; по-друге, договір – це така спільна дія осіб, яка спрямована на досягнення певних цивільно-правових наслідків – встановлення, зміну чи припинення цивільних прав і обов'язків.

Воля спадкоємців під час поділу спадщини спрямована на виділ кожному з них певних речей з її складу в натурі, а волевиявлення спадкоємців за своїм змістом збігається і відповідає одне одному, що й свідчить про домовленість сторін. Так, дії всіх спадкоємців, які беруть участь у поділі спадщини, вчиняються з метою припинення режиму спільної часткової власності, тобто породжують певний правовий результат, що виражається у формі договору.

Визначившись із характером відносин, що виникають під час поділу спадщини за згодою спадкоємців, необхідно дати відповідь на питання про те, до якого типу (виду) належить досліджуваний договір. Найпоширенішим у цивілістичній літературі є виділення типів

¹ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 03.12.2022).

договорів залежно від юридичної спрямованості на певний результат: 1) договори про передачу майна у власність; 2) договори про передачу майна у тимчасове користування; 3) договори про виконання робіт; 4) договори про передачу результатів творчої діяльності; 5) договори про надання послуг; 6) договори про спільну діяльність.

На нашу думку, договір про поділ спадщини не можна віднести до жодного з наведених типів цивільно-правових договорів. Є всі підстави для виокремлення самостійної групи договорів – *договори у сфері спадкового права*, яка охоплює такі договірні конструкції: договір про зміну черговості одержання права на спадкування (ст. 1259 ЦК України); договір про зміну розміру частки у спадщині (частини 2, 3 ст. 1267 ЦК України); договір про поділ спадщини між спадкоємцями (ст. 1278 ЦК України); договір про задоволення спадкоємцями вимог кредитора спадкодавця (ч. 2 ст. 1282 ЦК України); договір між спадкоємцями та виконавцем заповіту про призначення останнього (ч. 2 ст. 1287 ЦК України); договір на управління спадщиною (ст. 1285 ЦК України); договір охорони спадкового майна (ст. 1283 ЦК України). Ці договори мають особисто-довірчий, строковий та локальний характер (існують лише в межах спадкових правовідносин), а укласти їх може обмежене коло осіб.

Договір про поділ спадщини, як і договори у сфері спадкового права в цілому, характеризується відсутністю мети обміну товарами, тобто передання товару замість отримання іншого, а його сторони не протиставляють свої майнові інтереси, як це відбувається у класичному договірному зобов'язанні.

Важливо врахувати, що договір про поділ спадщини має значно менше, допоміжне значення порівняно з цивільно-правовим договором, оскільки не може стати достатньою підставою для виникнення, зміни або припинення спадкових правовідносин. За загальним правилом п. 1 ч. 2 ст. 11 ЦК України договори є самостійною підставою для виникнення цивільних прав та обов'язків. Як справедливо зазначає С. О. Погрібний, за ЦК України договір набуває статусу самостійного регулятора цивільних правовідносин, причому не підзаконного, а такого, що знаходиться на одному щаблі із законом [5, с. 86].

У досліджуваних правовідносинах наслідки настають не з факту укладення договору, а внаслідок юридичного складу, в якому центральне місце посідає факт відкриття спадщини. Крім того, на виконання договору про поділ спадщини нотаріусом видається свідоцтво про право на спадщину, яке виступає правовстановлюючим документом на спадкове майно. Це зумовлено специфікою спадкових правовідносин, в межах яких укладається такий договір, і характеризується другорядною роллю останнього.

Ю. Є. Зінкевич обґрунтовує виділення окремої групи договорів про розподіл спадщини, до якої відносить: договір про зміну черговості

одержання права на спадкування, договір про зміну розміру частки у спадщині спадкоємців за законом, договір про поділ спадщини між спадкоємцями [3, с. 102–105]. Вважаємо помилковим віднесення договору про зміну черговості одержання права на спадкування до групи договорів про розподіл спадщини. Предметом договору про зміну черговості одержання права на спадкування є не спадщина як особливий об'єкт цивільних прав, а право на спадкування. Його укладення дає правову можливість спадкувати особам, які за загальним правилом черговості спадкування за законом такого права не мають [6, с. 265]. Тобто, змінюючи черговість одержання права на спадкування, спадкоємці мають на меті не виділ спадкової частки в натурі, а надання права на спадкування спадкоємцю за законом наступної черги.

Договір про поділ спадщини укладається після спливу строку для прийняття спадщини. Це дає можливість визначити коло спадкоємців, які прийняли спадщину, та виявити обсяг спадкового майна. Водночас як у практичній, так і в теоретичній площині залишається невирішеним питання про те, коли саме укладається досліджуваний договір – до чи після отримання спадкоємцями свідоцтва про право на спадщину. Окреслена проблема пов'язана з неналежним нормативним регулюванням відповідного договору. За твердженням О. Ю. Савицької, у практиці широко використовується підхід, відповідно до якого спочатку нотаріусом видаються свідоцтва про право на спадщину всім спадкоємцям, а тільки після цього посвідчується договір про поділ спадкового майна. Оформлення спадщини в такий спосіб, на думку дослідниці, є доволі складним та затратним для спадкоємців. У разі, якщо спадщина складається з нерухомого майна, нотаріус після видачі свідоцтва про право на спадщину повинен здійснити державну реєстрацію права власності, внаслідок якої майно втрачає статус спадкового. За таких обставин робиться узагальнюючий висновок стосовно посвідчення договору про поділ спадкового майна до отримання свідоцтва про право на спадщину [7, с. 39]. Такий підхід підтримується й іншими нотаріусами [2, с. 80, 81], а також знайшов висвітлення в роз'ясненні Міністерства юстиції України¹.

Водночас відповідно до пп. 1.2 п. 1 глави 2 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України² право власності на

¹ Посвідчення договорів про поділ спадкового майна між спадкоємцями // Міністерство юстиції України : офіц. сайт. URL: <https://minjust.gov.ua/m/posvidchennya-dogovoriv-pro-podil-spadkovogo-mayna-mij-spadkoemtsyami> (дата звернення: 03.12.2022).

² Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : затв. Наказом М-ва юстиції України від 22.02.2012 № 296/5 // БД «Законодавство

житловий будинок, квартиру, дачу, садовий будинок, гараж, інші будівлі і споруди, земельну ділянку, що відчужуються, може бути підтверджено, серед іншого, договором про поділ спадкового майна. Тобто цей договір визнається правостановлюючим документом, що значно загострює вирішення поставленого питання. За такою логікою видача свідоцтва про право на спадщину має передувати укладенню договору про її поділ.

Крім того, в юридичній літературі висловлюється також позиція про теоретичну можливість укладення договору про поділ спадкового майна як до, так і після видачі свідоцтва про право на спадщину [8, с. 129].

На нашу думку, свідоцтво про право на спадщину доцільно видавати на підставі укладеного між спадкоємцями договору про поділ спадкового майна. Після отримання зазначеного свідоцтва майно втрачає правовий статус спадкового та стає приватною власністю кожного зі спадкоємців, а отже, не може виступати предметом договору про поділ спадщини. Невипадково окремими науковцями видача свідоцтва про право на спадщину розглядається як стадія виконання договору про поділ спадщини [9, с. 62, 63].

Отже, договір про поділ спадщини укладається спадкоємцями після спливу строку для прийняття спадщини, але до видачі свідоцтва про право на спадщину. Через це досліджуваний договір не є правостановлюючим документом на спадкове майно.

У правовій доктрині існує точка зору, що дії спадкоємців з укладення договору про поділ спадщини вчиняються вже поза межами спадкових правовідносин. Цей підхід заснований на тому, що спадкові правовідносини припиняються із закінченням строку для прийняття спадщини [10, с. 542]. Такий погляд на тривалість спадкових правовідносин вважаємо методологічно неправильним. Спадкові правовідносини припиняються оформленням спадкоємцями своїх прав на спадкове майно, що пов'язано з отриманням ними свідоцтв про право на спадщину. Наведене розуміння припинення спадкових правовідносин підтримується й іншими науковцями, зокрема М. В. Бондаревою [11, с. 124], М. Б. Кравчиком [12, с. 105]. Сама категорія «спадщина» як локальний об'єкт цивільних прав не може існувати поза відносинами спадкування. Отже, поділ спадщини здійснюється в межах спадкових правовідносин, хоча і на завершальному етапі їх існування.

При цьому слід врахувати особливий суб'єктний склад досліджуваного договору. Так, договір укладається тільки між спадкоємцями,

тобто особами, які закликаються до спадкування на підставі заповіту або закону. Крім того, особа має прийняти спадщину у спосіб та строки, визначені цивільним законодавством. У протилежному випадку вона не може вважатися універсальним правонаступником померлого та укладати договори щодо спадщини. Тому стороною договору про поділ спадщини є особа, яка закликається до спадкування та прийняла спадщину в порядку, визначеному цивільним законодавством.

Згідно зі ст. 1222 ЦК України до спадкоємців належать також особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини. У цьому випадку йдеться про насцитурусів (від лат. *nasciturus* – плід у чреві матері). За своїм змістом інститут насцитуруса перешкоджає тому, щоб уже зачата дитина, чий батько помер до її народження, була усунена від спадкування. І особливо актуальним це правило стає у випадку, коли мати дитини також помирає під час пологів.

Однією з гарантій забезпечення інтересів насцитурусу є правило ст. 1298 ЦК України, відповідно до якого якщо заповіт складено на користь зачатої, але ще не народженої дитини, видача свідоцтва про право на спадщину і розподіл спадщини між усіма спадкоємцями може відбутися лише після народження дитини. Причому наведене положення застосовується також стосовно дитини, зачатої за життя спадкодавця, але народженої після його смерті, при спадкуванні за законом.

Отже, за наявності дитини, зачатої за життя спадкодавця, поділ спадщини між спадкоємцями, зокрема шляхом укладення відповідного договору, можливий лише після народження дитини живою.

Виходячи зі змісту ст. 1278 ЦК України, поділ спадщини пов'язаний із *виділом частки в натурі*. Тобто йдеться про виділ кожному зі спадкоємців конкретних речей зі складу спадкового майна. Наприклад, якщо спадщина охоплюється правом власності на квартиру, земельну ділянку, автомобіль, то в разі закликання до спадкування трьох спадкоємців вони можуть поділити таке майно в натурі, закріпивши за кожним з них окремий об'єкт. Інакше кажучи, перший спадкоємець за умовами цього договору набуде право власності на квартиру, другий – на земельну ділянку, третій – на автомобіль. Таким чином, способом поділу спадщини є виділ частки в натурі, а внаслідок укладення відповідного договору ідеальна частка у спадщині перетворюється на реальну, що переходить у власність кожного зі співспадкоємців.

В юридичній літературі висловлюється позиція про існування двох способів поділу спадщини: 1) поділ спадщини в натурі; 2) реалізація спадщини та подальший розподіл між спадкоємцями отриманих від

реалізації коштів [13, с. 218]. Утім, таке розуміння способів поділу спадщини потребує застереження через невиправдане розширене тлумачення ст. 1278 ЦК України. Чинне законодавство України не закріплює договору продажу спадщини, відомого, зокрема, німецькому правопорядку. Переважно імперативне регулювання спадкових правовідносин впливає на обмежене застосування договору в цій сфері. Договірні відносини у спадковому праві не будуються за принципом свободи договору. Такі обмеження виявляються передусім у закритому (вичерпному) переліку договорів, що можуть укладатися у сфері спадкування [6, с. 254–257].

Предметом договору купівлі-продажу в запропонованому вище способі поділу спадщини між спадкоємцями виступатиме не спадкове майно як об'єкт цивільних прав, а власність кожного зі спадкоємців. Це зумовлено тим, що попередньо право власності має бути оформлене за спадкоємцем, а відчуження майна відбуватиметься на підставі загальних положень про договір купівлі-продажу, визначених у главі 54 ЦК України, а не за правилами книги 6 «Спадкове право» ЦК України. Реалізація спадщини, а тим більше подальший розподіл отриманих коштів між спадкоємцями, не може вважатися способом поділу спадщини, оскільки здійснюватиметься за межами спадкових правовідносин.

Останнім часом правова доктрина збагатилася науковими розробками, присвяченими законодавчим перспективам запровадження права спадкоємця на продаж спадщини [4, с. 124–149]. Так, Ю. О. Заїка пропонує закріпити інститут продажу спадщини у главі 54 ЦК України як самостійний вид договору купівлі-продажу, який характеризується специфічним предметом продажу та за своєю природою має ознаку алеаторності [14, с. 23–28]. Проте, незважаючи на всю привабливість пропозиції запровадження в національне законодавство договору про продаж спадщини, така новація має суто теоретичний характер і, зважаючи на сучасний стан цивільного законодавства, відповідна договірна конструкція застосовуватися не може.

На практиці часто виникає питання стосовно співрозмірності виділеної спадкоємцеві речі вартості його частки у спадщині, що зумовлюється різницею між вартістю виділеної реальної та ідеальної частки у спадщині. Під час вирішення цього питання слід зважати на таке. По-перше, особа може компенсувати іншим спадкоємцям вартість речі, що перевищує розмір її частки. По-друге, така компенсація не може встановлюватися замість частки у спадщині, оскільки це перетворить досліджуваний договір на договір про продаж частки у спадщині. По-третє, згідно з ч. 2 ст. 628 ЦК України сторони мають право укласти договір, в якому містяться елементи різних договорів (змішаний договір). До відносин сторін у змішаному договорі застосовуються

у відповідних частинах положення актів цивільного законодавства про договори, елементи яких містяться у змішаному договорі, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті змішаного договору. За таких обставин сторони мають право не лише виділити частки в натурі, а й змінити їх розмір, що передбачено ст. 1267 ЦК України. Так, спадкоємці за усною угодою між собою, якщо це стосується рухомого майна, можуть змінити розмір частки у спадщині когось із них. Спадкоємці за письмовою угодою між собою, посвідченою нотаріусом, якщо це стосується нерухомого майна або транспортних засобів, можуть змінити розмір частки у спадщині когось із них. Тобто у ст. 1267 ЦК України визначена самостійна договірна конструкція – договір про зміну розміру частки у спадщині.

Проте спадкоємці не можуть змінити розмір своїх часток у спадщині, якщо заповідач особисто встановив їх у заповіті, тобто правова можливість укладення відповідного договору обмежується правовідносинами спадкування за законом. За наявності заповіту пріоритет має віддаватися волі заповідача, яка не може бути змінена спадкоємцями. У протилежному випадку порушуватиметься принцип свободи заповіту. Невипадково ст. 1267 ЦК України, що визначає зміну розміру часток у спадщині, структурно розміщена у главі 86 «Спадкування за законом».

На думку М. О. Михайлів, поділ спадщини між спадкоємцями взагалі не може відбуватися у випадку, якщо заповідач у заповіті чітко визначив розмір часток кожного зі спадкоємців, тобто сам розподілив спадщину між ними [15, с. 424]. Проте поділ спадщини без зміни розміру часток жодним чином не порушує волю заповідача, а лише конкретизує її виконання. У цьому аспекті слід зважати і на структурне розміщення ст. 1278 у главі 87 ЦК України, що регулює здійснення права на спадкування, а не у главі 86 ЦК України, присвяченій спадкуванню за законом. Тому поділ спадщини шляхом укладення договору може здійснюватися спадкоємцями незалежно від виду спадкування – за заповітом або за законом.

Під час поділу спадщини між спадкоємцями застосовується правило ч. 1 ст. 1278 ЦК України, згідно з яким частки кожного спадкоємця у спадщині є рівними, якщо спадкодавець у заповіті сам не розподілив спадщину між ними. Крім того, на відносини, пов'язані з поділом спадщини, поширюються положення ст. 1279 ЦК України про переважні права окремих спадкоємців на виділ їм спадкового майна в натурі, а саме: переважне право спадкоємців, які протягом не менш як одного року до часу відкриття спадщини проживали разом зі спадкодавцем однією сім'єю, на виділ їм у натурі предметів звичайної домашньої обстановки та вжитку в розмірі частки у спадщині.

Висновки

Сутність договору про поділ спадщини виявляється через сукупність його визначальних ознак: 1) укладається після спливу строку для прийняття спадщини, але до видачі спадкоємцям свідоцтва про право на спадщину; 2) сторонами виступають спадкоємці, які прийняли спадщину у спосіб та строки, визначені цивільним законодавством; 3) має значно менше, допоміжне значення порівняно з роллю цивільно-правового договору, оскільки породжує правові наслідки в сукупності з іншими юридичними фактами; 4) за наявності насцитуруса договір може бути укладений лише після народження дитини; 5) поділ спадщини здійснюється з урахуванням переважного права окремих спадкоємців на виділ їм спадкового майна в натурі.

Договір про поділ спадщини належить до групи договорів у сфері спадкового права, а його предметом виступає спадщина як об'єкт цивільних прав. Правовстановлюючим документом на спадкове майно є не договір про поділ спадщини, а свідоцтво про право на спадщину, що видається нотаріусом на виконання цього договору.

Законодавча конструкція ст. 1278 ЦК України дозволяє стверджувати, що способом поділу спадщини є виділ частки в натурі, внаслідок чого ідеальна частка у спадщині перетворюється на реальну. Договір про поділ спадщини може укладатися спадкоємцями незалежно від виду спадкування – за заповітом або законом. Водночас містити умову про зміну розміру часток у спадщині договір про поділ спадщини може лише в межах правовідносин спадкування за законом.

Список бібліографічних посилань: 1. Печений О. П. До питання про сутність перерозподілу спадщини. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 4. С. 149–154. 2. Чуєва О. Договори у спадковому праві. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2017. № 2. С. 77–87. 3. Зінькевич Ю. Є. Договори про розподіл спадщини: поняття та характерні ознаки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2021. № 49. С. 102–105. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.49.22>. 4. Спадкове право крізь призму судової практики : монографія / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2021. 536 с. 5. Погрібний С. О. Механізм та принципи регулювання договірних відносин у цивільному праві України : монографія. Київ : Правова єдність, 2009. 304 с. 6. Кухарев О. Є. Теоретичні та практичні проблеми диспозитивності в спадковому праві : монографія. Київ : Алерта, 2019. 498 с. 7. Савицька О. Ю. Поділ спадкового майна. *Часопис цивілістики*. 2017. Вип. 25. С. 38–41. 8. Спадкове право : навч. посіб. / кер. авт. кол. О. В. Нестерцова-Собакарь. Дніпро : Дніпропетровськ. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 164 с. 9. Зінькевич Ю. Є. Особливості нотаріального оформлення прав спадкоємців у розподілі спадщини. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2021. № 1. С. 60–66. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2021.1.10>. 10. Харьковская цивилистическая

школа: грани наследственного права : монографія / И. В. Спасибо-Фатеева, О. П. Печеньий, В. И. Крат и др. ; под. ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Харьков : Право, 2016. 608 с. **11.** Бондарева М. В. Сутність свідочтва про право на спадщину. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 124–126. **12.** Кравчик М. Б. Спадкові правовідносини як механізм здійснення спадкових прав. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2018. № 33. С. 102–106. **13.** Іванова К. Ю. Поділ спадщини // Актуальні проблеми приватного права : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 94-й річниці з дня народж. В. П. Маслова (Харків, 19 лют. 2016 р.) / Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, Нац. акад. правових наук України. Харків : Право, 2016. С. 218–222. **14.** Заїка Ю. О. Механізм регулювання майнових правовідносин, що виникають після відкриття спадщини. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 23–28. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.6.04>. **15.** Михайлів М. О. Правове регулювання відносин спадкування в міжнародному приватному праві : монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 520 с.

Надійшла до редколегії 05.12.2022

Прийнята до опублікування 17.12.2022

Kukhariev O. Ye. The essence of the inheritance division agreement and its place in the system of civil law contracts

The article reveals the essence of the contract for division of inheritance through a set of its defining features: 1) it is concluded after the expiry of the period for acceptance of the inheritance, but before the heirs receive a certificate of inheritance; 2) the parties are the heirs who have accepted the inheritance in the manner and within the time limits specified by civil law; 3) it has a much smaller, auxiliary value compared to the role of a civil law contract, as it generates legal consequences in conjunction with other legal facts; 4) in the presence of a nasciturus, the contract may be concluded only after the birth of a child; 5) the division of the inheritance is carried out taking into account the preemptive right of individual heirs to receive inheritance property in kind.

An inheritance division agreement belongs to the group of agreements in the field of inheritance law, and its subject matter is inheritance as an object of civil rights. The legal document for inheritance is not the agreement on the division of inheritance, but the certificate of the right to inheritance, issued by a notary for the execution of this agreement.

Based on the legislative construction of Art. 1278 of the Civil Code of Ukraine it has been stated that the method of dividing the inheritance is the allocation of a share in kind, as a result of which the ideal share in the inheritance turns into a real one. The agreement on the division of the inheritance can be concluded by the heirs regardless of the type of inheritance, in particular, by will or by law.

The contract under study may contain a condition for changing the size of the inheritance shares. However, the heirs cannot change the size of their shares in the inheritance if the testator personally set them in the will. In the presence of a will, priority should be given to

the will of the testator, which cannot be changed by the heirs. Otherwise, the principle of freedom of will be violated. It is no coincidence that Art. 1267 of the Civil Code of Ukraine, which determines the change in the size of shares in the inheritance, is structurally placed in Chapter 86 "Inheritance by law".

Key words: inheritance, heir, contract, inheritance property, division of inheritance, ideal inheritance share, real inheritance share.

